

***Feeling of Political Efficacy and Belonging to
National Identity
(A Case Study of Rasht City Citizens)***

Reza Alizadeh *

E-mail: rezaalizadeh@guilan.ac.ir

Received: 2024/10/26

Revised: 2025/02/28

Accepted: 2025/06/30

Doi: 10.22034/RJNSQ.2025.484095.1641

Abstract

National identity comprises the shared values of a nation that distinguish it from others. It is influenced by various factors, including political variables. Accordingly, this study examines the impact of political efficacy on national identity attachment among citizens in the city of Rasht. Employing a quantitative research method, data were collected via questionnaires from a sample of 400 individuals using random cluster sampling. The statistical population consisted of residents from the five districts of Rasht. The study reveals a significant correlation between political efficacy and national identity attachment. As individuals' sense of political efficacy increases, their attachment to national identity also strengthens. Younger generations exhibit a higher sense of political efficacy compared to middle-aged and older generations. The older generation demonstrates the lowest level of political efficacy, a difference that is statistically significant. Middle-aged individuals show slightly stronger attachment to national identity than younger and older generations. Additionally, individuals with below-diploma education exhibit marginally higher national identity attachment compared to other educational levels. However, these differences across generations and educational backgrounds are not statistically significant.

Keywords: National Identity, Political Efficacy, Generational Study, Government.

* Assistant Professor in the Research Institute of Guilan Studies, University of Guilan, Rasht, Iran (Corresponding Author).

احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی (مطالعه موردی شهروندان شهر رشت)

نوع مقاله: پژوهشی

رضا علیزاده*

E-mail: rezaalizadeh@guilan.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۹

چکیده

هویت ملی مجموعه ارزش‌های مشترک یک ملت است که موجب تمایز آنان از سایرین می‌شود. هویت ملی تحت‌تأثیر ویژگی‌های مختلف است؛ یکی از مفاهیم مؤثر بر هویت ملی متغیرهای سیاسی است؛ از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر احساس اثربخشی سیاسی بر تعلق به هویت ملی در شهروندان شهر رشت انجام شده است. این پژوهش از لحاظ روش، در زمره پژوهش‌های کمی قرار دارد و داده‌های پژوهش به وسیله پرسشنامه و با حجم نمونه ۴۰۰ نفر و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، جمع‌آوری شده است. جامعه آماری نیز شهروندان مناطق پنج‌گانه شهر رشت هستند. طبق یافته‌های پژوهش، بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی همبستگی معناداری وجود دارد و هرچه احساس اثربخشی سیاسی در افراد بیشتر شود، میزان تعلق به هویت ملی آنان نیز افزایش می‌یابد. میزان احساس اثربخشی سیاسی در نسل جوان بیشتر از نسل میانسال و مسن است. نسل مسن کمترین احساس اثربخشی سیاسی را دارا است و این تفاوت معنادار است. میزان تعلق به هویت ملی در نسل میانسال اندکی بیشتر از نسل جوان و مسن است. همچنین، میزان تعلق به هویت ملی در افراد دارای تحصیلات زیردیپلم اندکی بیشتر از سایر سطوح تحصیلی است و این تفاوت در سه نسل و سطوح تحصیلی معنادار نیست.

کلیدواژه‌ها: هویت ملی، اثربخشی سیاسی، مطالعه نسلی، دولت.

مقدمه و بیان مسئله

هویت انسانی بسیط و تک‌عنصری نیست، بلکه در سطوح مختلف چندبعدی بوده و عناصر متعددی در شکل‌گیری آن اثرگذار است. همچنین، هویت پدیده‌ای ثابت و تغییرناپذیر نیست و همیشه در تعامل با شرایط مختلف دچار دگرگونی می‌شود. تعلق یک فرد به هویتی خاص به زمینه‌های سنی، جنسیتی، ارزش‌ها و تحصیلات ارتباط می‌یابد. واژه هویت ریشه در زبان لاتین و دو معنای اصلی دارد. اولین معنای آن بیانگر مفهوم تشابه مطلق است؛ معنای دوم آن تمایز است که با مرور زمان، سازگاری و تداوم را فرض می‌گیرد (جنکینز، ۱۳۸۱: ۵). از هویت دسته‌بندی‌های مختلفی صورت گرفته است. به‌طور معمول، هویت را به سه گروه فردی، اجتماعی و ملی تقسیم می‌کنند (احمدی، ۱۳۸۶: ۳۶). مفهوم هویت ملی بعد از شکل‌گیری دولت مدرن و رشد مفهوم ناسیونالیسم که انعکاس دولت - ملت بوده، ابتدا در غرب سپس در کشورهای دیگر گسترش یافت. هویت ملی در سطح جمعی پدیدار می‌شود و برای مدت نسبتاً پایداری شکل می‌گیرد. اسطوره‌ها، متفکران، زبان‌ها، اندیشه‌ها، تاریخ و نظام سیاسی در هویت‌سازی جمعی تأثیر دارد. هویت ملی ابزاری برای جداسازی یک ملت از ملتی دیگر است و زمانی شکل می‌گیرد که آگاهی مشترک برای جدا دانستن خود از دیگری به‌وجود آید (گل‌محمدی، ۱۳۸۱: ۶۹)؛ بنابراین، مدرنیته اصلی‌ترین مؤلفه برای ایجاد پرسش‌های جدی در حوزه هویت است. در عصر حاضر، فرایندهای بزرگ‌مقیاس مانند صنعتی‌سازی، نهضت روشنفکری و واکنش‌های متقابل رمانتیک آن، نظام‌های آموزشی استاندارد شده و رشد فرهنگ نخبگان طبقه متوسط جامعه بیشتر با توسعه ملی‌گرایی مرتبط شده است؛ بنابراین، ملت به کمک فعالیت‌های روزمره بازتولید شده است. برای نمونه، ورزش در بسیاری از جوامع معاصر حضوری فراگیر دارد و در بیشتر موارد، تمرکزی ملی‌گرایانه دارد. سکه‌ها، تمبرها، بیان عبارات خاص، اهتزاز پرچم‌ها، حس تعلق ملی مردم را بازتولید می‌کند (اریکسن، ۱۳۹۸: ۱۷۷).

در چند دهه اخیر، مباحث حوزه ملیت و ملی‌گرایی در ایران بسیار پررنگ بوده است. حسین کاظم‌زاده ایران‌شهر از جمله پیش‌قراولان روشنفکری است که با تأکید بر عنصر ملیت، درصدد تعریف جدیدی از هویت برای ایرانیان بوده است. وی با نقد رویکرد به مفهوم غرب، ایرانیان را از تقلید غرب برحذر می‌دارد. در تعریف هویت ایرانی در دوره‌های مختلف تاریخی، باید تأثیر مسائل گوناگون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را در نظر گرفت؛ حملات نظامی و جنگ‌ها، نسبت روابط دولت‌های مستقر با

مردم سرزمین، برجسته‌سازی مفاهیم توسط حکومت‌ها، نسبت مردم با دین در گرایش‌های ملی‌گرایانه شهروندان اثرگذار است. فرهنگ ایرانی نیز متأثر از عناصر مختلف است. حیات مستقل تقریباً برای فرد ایرانی امکان‌پذیر نیست؛ بنابراین، ایرانی چندساحتی است و می‌توان گفت «هویت ملی و قومی از انواع هویت جمعی است و به معنای احساس همبستگی با اجتماع بزرگ ملی و قومی و آگاهی از آن و احساس وفاداری به آن و فداکاری در راه آن است. هویت ملی و قومی در کشاکش تصور ما از دیگران شکل می‌گیرد: ایران در برابر انیران، یونان در برابر بربرها، ایران در برابر توران و روم، عجم در برابر عرب و ترک و ترک در برابر تاجیک» (اشرف، ۱۳۷۲: ۸).

در تبارشناسی اندیشه ایرانی، ایرانیان در طول تاریخ از هویت ملی برخوردار بوده و راز ماندگاری آن‌ها در گستره نظام هستی و از پس تمام حوادث روزگار، همین خودآگاهی نسبت به هویت ملی بوده است (اثنی‌عشری، ۱۳۸۳: ۲۲۳). هویت ملی تحت‌تأثیر مفاهیم مختلف است. دولت‌ها نقش زیادی در تعمیق و کم‌رنگ شدن این مفهوم در جوامع دارند. اشکال حکومت‌ها به معنای باز و بسته بودن، دموکراسی یا انواع دیکتاتوری، در تقویت یا تضعیف هویت ملی بسیار مؤثر هستند. عنصر اساسی دموکراسی این اصل است که مردم در بیان عقاید آزادند و فرصت‌های برابر برای نمایندگی در تصمیم‌گیری‌های دولتی دارند. افرادی که احساس می‌کنند می‌توانند بر فرایندهای سیاسی تأثیر بگذارند، به‌احتمال زیاد از طریق رأی دادن یا تعامل با سیاستمداران و احزاب سیاسی در زندگی مدنی شرکت می‌کنند. مشارکت فعال در سیاست، ارزش‌های دموکراتیک قوی‌تری را ایجاد می‌کند و مشروعیت نظام سیاسی را تضمین می‌کند. افرادی که احساس می‌کنند صدای سیاسی ندارند، کمتر از قوانین و مقررات پیروی می‌کنند و احتمال بیشتری دارد که در اعتراض‌هایی مانند تحریم شرکت کنند یا به‌طور کامل از روند دموکراتیک خارج شوند و از رأی دادن خودداری کنند (پراتز و مونیر، ۲۰۲۱: ۸). حتی احزاب سیاسی با کارکردهایی همچون آموزش شهروندان، شکل دادن به نگرش‌های سیاسی، سازمان‌دهی مشارکت جمعی، تجمیع منافع، بازنمایی احساس تعلق و مشروعیت بخشیدن به هنجارها، تأثیر زیادی بر تقویت هویت ملی دارند (اشرف نظری، ۱۳۹۰: ۸۶-۸۴)؛ بنابراین، برخی تحقیقات نشان داده‌اند که یک ارتباط غیرخطی بین ملی‌گرایی و اثربخشی سیاسی و دولت وجود دارد (ال‌روپ و هانسون، ۲۰۰۸). به‌عبارتی، هویت ملی از یک منظر پدیده سیاسی است که از کارویژه‌های دولت اثر می‌پذیرد و این مفهوم توسط نخبگان سیاسی و اجتماعی بسط می‌یابد؛ بر همین اساس، گیدنز ملی‌گرایی را در اصل جنبش سیاسی پیوسته با دولت - ملت تلقی می‌کند

(اسمیت، ۱۳۹۱: ۱۴۷)؛ بنابراین، علاقه به مبانی ارزشی و مشروعیت یک سیستم سیاسی عامل عمده‌ای در تقویت همبستگی و پیوند ملی خواهد بود. هویت ملی با فرهنگ، تاریخ و سیاست در ارتباط است و مقاله حاضر درصدد مطالعه تأثیر یکی از متغیرهای حوزه سیاست یعنی اثربخشی سیاسی شهروندان بر تعلق به هویت ملی است. نکته دیگر آنکه عمده تحقیقات انجام‌شده درباره هویت ملی از اثرگذاری مقوله‌های سیاسی غفلت نموده‌اند؛ در صورتی که ابعاد سیاسی حکمرانی با افزایش به تعلقات هویتی شهروندان مرتبط بوده و توانایی ظرفیت ایجاد همبستگی در جامعه را دارد. با توجه به مطالب بیان‌شده، مقاله حاضر به بررسی تأثیر احساس اثربخشی سیاسی بر تعلق به هویت ملی می‌پردازد. تحقیق در شهر رشت به‌عنوان پرجمعیت‌ترین شهر شمالی کشور که از دیرباز در معرض رویدادهای مختلف سیاسی و اجتماعی بوده، انجام گرفته است.

پیشینه تحقیق

یافته‌های پژوهش کریمی مله (۱۴۰۲) با عنوان «سرمایه سیاسی حکومت و هویت ملی» نتایج نشان داد سرمایه سیاسی با هویت ملی رابطه معنادار و مستقیم دارد؛ به‌گونه‌ای که افزایش آن باعث تقویت هویت ملی و کاهش آن سبب تضعیف دلبستگی به عناصر هویت ملی می‌شود. براساس پژوهش خلیلی و مهربان (۱۴۰۰) با عنوان «سیاست هویت، آموزش و پرورش و امنیت ملی در ایران»، کتب آموزشی آموزش و پرورش تصویری نامتناسب و نامتوازن از توجه به ابعاد و گرایش‌های مختلف هویت ملی، قومی، مذهبی، دینی و جنسیتی ارائه می‌دهند. این نوع سیاست هویت اعمالی باعث تضعیف هویت ملی شده و درنهایت، چالش امنیت ملی را به همراه خواهد داشت.

براساس یافته‌های پژوهش عباس‌زاده مرزبانی (۱۳۹۹) با عنوان «نقش مشارکت سیاسی در تقویت هویت ملی»، به‌رسمیت شناخته شدن حق مشارکت سیاسی افراد جامعه از سوی نظام سیاسی، ارتباط اساسی با میزان گرایش آنان نسبت به هویت ملی و تقویت آن دارد؛ به این صورت که فراهم شدن زمینه‌های مشارکت فعالانه افراد جامعه در عرصه سیاست از سوی نظام سیاسی می‌تواند موجب تقویت گرایش آنان به هویت ملی‌شان گردد و این موضوع درنهایت، به تحکیم هویت ملی جامعه کمک خواهد کرد. به بیانی دیگر، هنگامی که مردم مجال مشارکت فعالانه در فرایندهای سیاسی را یابند و بتوانند با اطمینان، خواسته‌های خود را از طریق نهادهای مدنی به نظام سیاسی انتقال دهند و حکومت نیز به خواسته‌های آن‌ها در فرایندهای سیاست‌گذاری توجه نماید،

اعتماد و اعتقاد اعضای جامعه به کشور و هویت ملی‌شان افزایش می‌یابد و این مسئله به تحکیم هویت ملی آن جامعه کمک می‌کند. طبق یافته‌های پژوهش آقامحمدی و اسدی (۱۳۹۸) با عنوان «واکاوی ابعاد و مؤلفه‌های شاخصه هویت ملی در اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران»، در اسناد تحولی آموزش و پرورش در مجموع ۳۶۱ مورد به ابعاد شش‌گانه شاخصه هویت ملی اشاره شده که در این بین، به بُعد فرهنگ و میراث فرهنگی با ۱۱۲ مورد، بیشترین توجه و به بُعد سرزمینی با ۱۱ مورد، کمترین توجه شده است و در اسناد تحولی آموزش و پرورش به صورت متوازن، به ابعاد شاخصه هویت ملی توجه نشده است. مهربابی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان «نقش سبک‌های هویتی در تبیین هویت ملی»، دریافته‌اند سبک هنجاری بیشترین تأثیر مثبت و هم‌افزا را بر هویت ملی دارد و سبک اجتنابی در جهت کاهش هویت ملی عمل می‌کند. خودبسندگی، اکتشاف و جست‌وجوگری فعالانه یعنی سبک هویتی اطلاعاتی نقش معناداری در جهت افزایش یا کاهش هویت ملی ندارد.

کریمی و بلباسی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «لایه‌های هویت ملی ایرانی در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۶۸)» آورده‌اند که هویت ملی ایرانی در برنامه‌های توسعه، ترکیبی از سه لایه هویت اسلامی، هویت ایرانی و هویت متجددانه با عناصر و مؤلفه‌های مختلف است که اهمیت و برجستگی لایه‌ها و عناصر هویت ملی، تابعی از گفتمان‌های دولت‌های حاکم در زمان تهیه و تدوین برنامه‌های توسعه‌ی مزبور است. طبق یافته‌های پژوهش برد (۲۰۲۳) با عنوان «مطالعه ناسیونالیسم در امریکای شمالی»، بسیاری از یافته‌های تحقیق در منطقه نشان می‌دهد که بیشتر افراد، هویت ملی خود را به شکل دست‌یافتنی و فراگیر تعریف می‌کنند. شواهد دیگری از ناسیونالیسم و پژوهش‌های سیاسی قومی در امریکای شمالی نشان می‌دهد که پیوند نژادی قوی با درک ملی وجود دارد. یافته‌های تیانجی سیا و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش «یک کشور دو سیستم: مطالعه تطبیقی هویت ملی بین هنگ‌کنگ و ماکائو» بیان می‌دارد هم عناصر مدنی و هم عناصر فرهنگی عوامل تأثیرگذار در شکل‌دهی هویت یک فرد هستند و شواهدی از یک وابستگی دوگانه تکمیل‌کننده وجود دارد. یافته‌های برگ و جرم (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «هویت ملی و اعتماد سیاسی» نشان می‌دهد هویت ملی مدنی قوی تأثیر مثبتی بر اعتماد سیاسی دارد؛ درحالی‌که هویت ملی قومی قوی تأثیر منفی بر اعتماد سیاسی دارد.

یوئن و بیرام (۲۰۰۷) در مقاله «هویت ملی، میهن‌پرستی و مطالعه سیاست در مدارس: مطالعه موردی در هنگ‌کنگ» به این نتیجه رسیدند که پس از اتحاد مجدد با

جمهوری خلق چین در سال ۱۹۹۷، هنگ‌کنگ به یک منطقه اداری ویژه تبدیل شد. دولت جدید بارها بر توسعه هویت ملی و میهن‌پرستی تأکید کرده است. یکی از مکان‌هایی که انتظار می‌رود این مسائل در آن ظاهر شود، تدریس امور دولتی و عمومی به دانش‌آموزان متوسطه پانزده تا هجده ساله است. هدف این مقاله بررسی دیدگاه معلمان معدل (GPA) به منظور پرداختن به دو موضوع است؛ اول، معلمان معدل که در مدارس، سیاست تدریس می‌کنند چگونه «هویت ملی» و «وطن‌پرستی» را تفسیر می‌کنند؟ دوم، آیا معلمان معتقدند که مطالعه سیاست از طریق درس معدل می‌تواند هویت ملی و میهن‌پرستی را در بین دانش‌آموزان تقویت کند؟ یافته‌ها نشان می‌دهد که معلمان هویت ملی و میهن‌پرستی را به صورت انتقادی درک می‌کنند. آن‌ها اصرار دارند که سیاست باید به شیوه‌ای منطقی آموزش داده شود. در عین حال، آن‌ها فکر می‌کنند که آموزش سیاست به روشی منطقی، بدون جذابیت احساسات، همان‌طور که روال فعلی است، نه حس هویت ملی و نه میهن‌پرستی دانش‌آموزان را تقویت می‌کند.

مرور پیشینه پژوهش بیانگر این واقعیت است که تعلق به هویت ملی برای همه جوامع اهمیت دارد. محققان از دیدگاه‌های گوناگون و با روش‌های مختلف به این مسئله پرداخته‌اند؛ اما تاکنون به تأثیر احساس اثربخشی سیاسی بر تعلق به هویت ملی پرداخته نشده است. بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، الگوهای تبیینی و اثرگذار بر هویت ملی در مطالعات جامعه‌ای ایرانی شامل سرمایه اجتماعی، سبک زندگی، رسانه، ارزش‌ها و هنجارها، نگرش‌ها و رویکردها و خانواده‌محوری بوده است (مومبینی و همکاران، ۱۴۰۰) و پژوهش مستقلی ذیل عنوان «رابطه اثربخشی سیاسی و هویت ملی» انجام نشده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر ضمن توصیف تعلق به هویت ملی در مردم شهر رشت، به تبیین تأثیر احساس اثربخشی سیاسی بر تعلق به هویت ملی می‌پردازد.

ادیات نظری

هویت ملی یکی از انواع هویت‌های جمعی است. هویت جمعی شیوه مشترک در نحوه تفکر، احساسات و تمایلات یک گروه است که نوعی احساس تعهد و تکلیف نسبت به آن گروه را برمی‌انگیزد؛ از این رو، هویت ملی مجموعه‌ای شناختی، اعتقادی و روانی است که با تأثیرگذاری بر کنش‌های اجتماعی، موجب همبستگی و انسجام در سطح ملت می‌شود (ابوالحسنی، ۱۳۸۸: ۱۸). هویت ملی ادراک یک ملت از چیستی و کیستی خویش در مقابل ملت‌های دیگر است تا بدین طریق، خود را از دیگران بازشناسد و به

داشته‌های خود احساس تعلق کند (گودرزی، ۱۳۸۷: ۲۸-۲۷). آیان آکمان^۱ سه مدل ایدئال از هویت ملی ارائه می‌دهد:

۱- هویت ملی و ملی‌گرایی قومی که بر نژاد، فرهنگ و زبان مشترک تأکید دارد. مؤلفه‌های این مدل از هویت ملی و ملی‌گرایی عبارت‌اند از: نژاد، فرهنگ و زبان مشترک. هویت ملی در این دیدگاه از طریق مشارکت در یک واحد سیاسی مشترک نمود می‌یابد.

۲- هویت ملی و ملی‌گرایی مدنی.

۳- هویت ملی و ملی‌گرایی مدرن.

نورمن اعتقاد دارد که هویت ملی بهترین پیونددهنده اجتماع در جوامع مدرن است و پیش‌شرطی برای دستیابی به اهداف سیاسی از قبیل عدالت اجتماعی و دموکراسی است (نورمن، ۲۰۰۵: ۷۹). به باور ترنر، در درون هویت ملی، درون‌گروهی به نام ملت وجود دارد که فرد در درون آن با غلبه بر تمایزات قومی و فرهنگی موجود، به مفهوم کلان‌گروه ملی نزدیک می‌شود (ترنر، ۱۹۹۸: ۹). بریولی بر نقش عوامل سیاسی در تعریف هویت ملی تأکید فراوان دارد؛ هرچند از نقش عوامل غیرسیاسی مانند مؤلفه‌های فرهنگی غافل نیست (اسمیت، ۱۳۹۱: ۱۷۹). تحولات سیاسی درون‌زا به‌ویژه ساختار سیاسی، ایدئولوژی سیاسی، فرهنگ سیاسی، اندیشه سیاسی و همچنین، امنیت ملی نقش عمده‌ای در تغییر لایحه‌های روبنایی هویت ملی ایفا می‌کنند. نظام‌های سیاسی بسته و متصلب، موجب شکل‌گیری هویت درون‌گرا می‌شوند؛ درحالی‌که نظام‌های سیاسی باز و مردم‌سالار به شکوفایی و رشد محوریت هویت منجر خواهند شد (دهشیری، ۱۳۷۹: ۱۰).

ملی‌گرایی قادر است قدرت را به کشور قبضه کند، زیرا می‌تواند حمایت توده‌ای برانگیزد، گروه‌های مختلف اجتماعی را گرد هم آورد و دلیل اساسی برای علایق اجتماعی جداگانه آن‌ها ارائه دهد. از آنجاکه ملی‌گرایی کارکردهای بسیج اجتماعی، هماهنگی سیاسی و مشروعیت اعتقادی را بسیار مؤثر انجام می‌دهد و در سراسر عالم گسترش یافته، در انواع گروه‌های اجتماعی رخنه کرده و در دو قرن اخیر همچنان نیروی کارساز بوده است (اسمیت، ۱۳۹۱: ۱۷۰). البته اسمیت هویت ملی مدنی و هویت ملی قومی را از یکدیگر تفکیک می‌کند. از نظر اسمیت، هویت ملی مدنی به صورت احترام و پایبندی به ارزش‌های سیاسی‌ای مانند آزادی، حاکمیت قانون و دموکراسی

1. Ayan Akman

صورت‌بندی می‌شود. چنین هویتی می‌تواند در همه کسانی که چنین ارزش‌هایی را پذیرفته‌اند، شکل بگیرد. در مقابل، هویت ملی قومی مبتنی بر ابراز پیشینه مشترک است. چنین هویتی تنها در افرادی شکل می‌گیرد که دارای ویژگی‌های مشخص قومی، از قبیل ظاهر، روابط خونی یا دین و مذهب مشترکی باشند (کریمی، ۱۴۰۲: ۱۳۶).

برداشت سیاسی از ملت بر حقوق برابر شهروندی و اراده با هم زیستن استوار است و دولت برآمده از این نوع ملت نیز نتیجه اراده و رأی آزاد همه شهروندان است. در برداشت فرهنگی، بر عوامل فرهنگی نظیر زبان، دین، تاریخ و میراث مشترک اعضای ملت تأکید می‌شود (میرزایی، ۱۳۹۹: ۷۰). برخی از متفکران بر تأثیر شرایط سیاسی و نخبگان سیاسی بر ابعاد هویت ملی تأکید دارند (هندرسون و مک ایون، ۲۰۰۵)؛ بنابراین، اندیشه هویت ملی با سیاست و اندیشه‌های سیاسی عجین شده است (ستاری، ۱۳۸۷: ۸). حتی احزاب سیاسی با کارکردهایی همچون آموزش شهروندان، شکل دادن به نگرش‌های سیاسی، سازمان‌دهی مشارکت جمعی، تجمیع منافع، بازنمایی احساس تعلق و مشروعیت بخشیدن به هنجارها، تأثیر زیادی بر تقویت هویت ملی دارند (اشرف نظری، ۱۳۹۰: ۸۶-۸۴).

اثر بخشی سیاسی به عنوان احساس کنش سیاسی فردی می‌تواند بر روند سیاسی اثر داشته باشد. این روند شامل دو بعد است: ۱- اثر بخشی درونی که به ادراک فرد از خود در مورد توانایی یا شایستگی خود برای درک و مشارکت در امور سیاسی فرایندها مرتبط است؛ ۲- اثر بخشی بیرونی که به احساس مردم از داشتن نظر در مورد حکومت اشاره دارد و نوعی سنجش باورها در مورد پاسخگویی سیستم به خواسته‌های شهروندان است. اثر بخشی سیاسی می‌تواند بر اعتماد به دولت اثرگذار باشد (پراتز و مونیر، ۲۰۲۱: ۳). اکثر مطالعات تمایل دارند از اثر بخشی یا اعتماد سیاسی به عنوان یک متغیر مستقل برای توضیح اقدامات سیاسی مانند رأی دادن، مشارکت در مبارزات انتخاباتی و موارد مشابه استفاده کنند (اندرسن، ۲۰۱۰: ۵۹). احساس اثر بخشی سیاسی یک جهت‌گیری اولیه و جزء مهم در مطالعات مجموعه نگرش‌های فردی است و به طور انحصاری، به عنوان یک متغیر توضیح‌دهنده در مطالعات در نظر گرفته می‌شود (لی وو، ۲۰۰۳: ۷۲۳)؛ بنابراین، دو متغیر اصلی مقاله احساس اثر بخشی سیاسی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شود که اثرات آن بر هویت ملی به معنای فرهنگی و سیاسی آن مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر کمی است و برای گردآوری داده‌ها از تکنیک پیمایش استفاده شده است. اطلاعات پژوهش از پرسشنامه به دست آمده که پس از پیمودن مطالعه مقدماتی و

پیش‌آزمون، تنظیم و با مراجعه حضوری به درب منازل تکمیل و سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری شامل افراد بالای هجده سال ساکن در مناطق شهری شهر رشت است که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، در ۵۵ محله شهر رشت و با حجم نمونه ۴۰۰ نفر، به پرسشنامه‌ها پاسخ داده‌اند. شهر رشت دارای پنج منطقه است و هر منطقه دارای یازده محله است. در پژوهش حاضر، از هر منطقه چهار محله به‌طور تصادفی انتخاب و داخل هر محله نیز جمع‌آوری داده‌ها در هر بلوک و به روش تصادفی و خلاف عقربه‌های ساعت صورت پذیرفته است. با توجه به اینکه جمعیت افراد بالای هجده سال حدوداً ۶۰۰ هزار نفر است، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ به‌دست آمد؛ اما به جهت افزایش دقت ۴۰۰ نمونه تعیین گردید. نوع اعتبار ابزار پژوهش محتوایی و صوری است. پس از بررسی پرسشنامه و تأیید اعتبار آن، گویه‌های موردنظر به‌منظور سنجش پایایی، در قالب پرسشنامه تنظیم و به شکل تصادفی بین ۳۰ نفر از اعضای جامعه آماری توزیع شد و سرانجام، گویه‌های دقیق‌تر انتخاب گردید. مقدار این کمیت برای متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۱ گزارش شده است. بر این اساس، مقدار آلفای کرونباخ در ناحیه مجاز (حداقل مقدار ۰/۷) قرار دارد.

جدول شماره ۱. پایایی سنجی متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضریب آلفا
تعلق به هویت ملی	۰/۷۹
احساس اثربخشی سیاسی	۰/۷۱

در ادامه، تعاریف نظری، مفاهیم و متغیرها و طریقه عملیاتی کردن آن‌ها ارائه می‌شود.

۱- تعلق به هویت ملی

تعلق به هویت ملی نوعی احساس تعهد و تعلق عاطفی نسبت به اجتماع عام است که منجر به وحدت و انسجام جامعه شده و بخشی از هویت فرد را تشکیل می‌دهد (ابوالحسنی، ۱۳۸۸: ۱۰). تعلق به هویت ملی با مؤلفه‌هایی مانند شور و شوق به دیدن آثار باستانی، علاقه به زبان فارسی، تعلق به احساسات ملی و سکونت در کشور ایران، اعتقاد به تمدن و تاریخ ایران، ارتباط با ایرانیان، اعتقاد و علاقه به شهروندی ایران و تأثیر ملی‌گرایی در رأی دادن، احترام به آداب و رسوم، سنت‌ها، تعلقات جغرافیایی، ارزش‌های اخلاقی، تاریخ، باورهای سیاسی و حکومت موردسنجش قرار گرفته است.

۲- احساس اثربخشی سیاسی

از دیدگاه اندیشمندی به نام نیمی، اثربخشی سیاسی به دو بخش اثربخشی درونی و اثربخشی بیرونی تقسیم می‌شود. اثربخشی درونی به باورهای فردی افراد در زمینه توانایی

درک و مشارکت فعال در سیاست و اثربخشی بیرونی به باورهای مرتبط با پاسخگویی مقامات دولتی به مطالبات شهروندان اشاره دارد. از دید کمپل، اثربخشی سیاسی احساسی است که بر مبنای آن، افراد ایجاد تغییرات سیاسی و اجتماعی را ممکن دانسته و شهروندان را به ایفای نقش در ایجاد این تغییرات قادر می‌نمایند و با مشارکت سیاسی ارتباط دارد. اثربخشی درونی با عنوان اثربخشی درون‌داد یا توانایی شخصی افراد شناخته شده است و اثربخشی بیرونی نیز به عنوان اثربخشی برون‌داد یا پاسخگو بودن سیستم شناخته می‌شود. در مجموع، میزان باور افراد بر مؤثر بودن مشارکت خویشتن در انتخابات و حس تأثیرپذیری در تغییر سیاست و خط‌مشی حکومت را می‌توان تعریفی جامع برای احساس اثربخشی تصور نمود (مسعودنیا و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۹). برای سنجش ابعاد درونی و بیرونی اثربخشی سیاسی از مؤلفه‌هایی مانند اعتقاد به سرنوشت کشور، اعتقاد به جریان انتخابات، سپردن مسئولیت به جوانان، انتقاد بدون واگم از دولت، ارزش قائل شدن برای رأی افراد، مشارکت در بحث‌های سیاسی و در امور سیاسی استفاده شده است.

فرضیه‌های پژوهش

- به نظر می‌رسد بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد احساس اثربخشی سیاسی در سه گروه سنی تفاوت معنادار دارد.
- به نظر می‌رسد تعلق به هویت ملی در سه گروه سنی تفاوت معنادار دارد.
- به نظر می‌رسد تعلق به هویت ملی با توجه به سطح تحصیلات افراد تفاوت معنادار دارد.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره ۲. سیمای جامعه آماری

جنسیت	از کل جامعه آماری پژوهش ۱۹۷ نفر معادل ۴۹/۳ درصد زن و ۲۰۳ نفر معادل ۵۰/۷ درصد مرد هستند.
سن	۱۵۲ نفر معادل ۴۹/۳ درصد در گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال، ۱۴۵ نفر معادل ۳۶/۳ درصد در گروه سنی ۳۰ تا ۴۹ سال جای دارند و ۱۰۳ نفر معادل ۲۵/۸ درصد نیز سنشان بالای ۵۰ سال است.
وضعیت تأهل	۱۲۸ نفر معادل ۳۲ درصد از پاسخگویان مجرد و ۲۳۴ نفر معادل ۵۸/۵ درصد نیز متأهل هستند. ۱۶ نفر معادل ۴ درصد نیز مطلقه‌اند و با همسرشان فوت کرده است.
سطح تحصیلات	سطح تحصیلات ۸ نفر معادل ۲ درصد زیردیپلم، ۸۶ نفر معادل ۲۱/۵ درصد دیپلم بوده و ۳۰۶ نفر معادل ۷۶/۵ درصد نیز دارای تحصیلات دانشگاهی هستند.

شغل	۷۲ نفر معادل ۱۸ درصد دارای شغل آزاد، ۲۳ نفر معادل ۵/۸ درصد فنی و تخصصی، ۲۶ نفر معادل ۶/۵ درصد کارمند بخش دولتی، ۱۱ نفر معادل ۲/۸ درصد کارمند بخش خصوصی و ۳ نفر معادل ۰/۸ درصد کشاورز هستند. ۹۸ نفر معادل ۲۴/۵ درصد خانه‌دار، ۵۳ نفر معادل ۱۳/۳ درصد بیکار، ۳۷ نفر معادل ۹/۳ درصد دانشجو و ۲ نفر معادل ۰/۵ درصد نیز محصل هستند.
------------	--

جدول پیشین وضعیت متغیرهای زمینه‌ای تحقیق را نشان می‌دهد. داده‌ها حاکی از تنوع پاسخگویان در همه متغیرهای ذکر شده است.

جدول شماره ۳. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار
تعلق به هویت ملی	۲/۶۷	۰/۳۲
اثربخشی سیاسی	۳/۰۹	۰/۴۱

با توجه به جدول شماره ۳ میانگین تعلق به هویت ملی ۲/۶۷ و اثربخشی سیاسی ۳/۰۹ است. با توجه اینکه در نمره‌گذاری عدد ۱ پایین‌ترین سطح و عدد ۵ بالاترین سطح در نظر گرفته شده، ۱ تا ۲/۳۳ سطح پایین، ۲/۳۴ تا ۳/۶۶ سطح متوسط و ۳/۶۷ تا ۵ سطح بالا است. بر این اساس، میانگین دو متغیر در وضعیت متوسط قرار دارند؛ در واقع، میزان احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی افراد قطبی نبوده و در سطح متوسط قرار دارد. البته میزان احساس اثربخشی سیاسی با میانگین ۳/۰۹ وضعیت بهتری نسبت به تعلق به هویت ملی دارد.

جدول شماره ۴. میانگین گویه‌های تعلق به هویت ملی

میانگین	گویه‌های تعلق به هویت ملی
۱/۸۴	سرنوشت و آینده کشورم برایم اهمیت ندارد.
۲	وحدت و همبستگی سیاسی و اجتماعی کل جامعه ایران برای من مهم نیست.
۲/۰۱	نسبت به سرزمین ایران احساس تعلق ندارم.
۲/۱۶	کشور ایران سرزمین مناسبی برای زندگی کردن نیست.
۳/۰۹	موسیقی سنتی و اصیل ایرانی را نسبت به موسیقی غیرایرانی برتر نمی‌دانم.
۲/۶۷	سکونت در ایران را به سکونت در کشوری دیگر ترجیح می‌دهم.
۲/۴۴	ترجیح می‌دهم با یک ایرانی ارتباط داشته باشم تا با یک خارجی.
۲/۲۹	به نظر من زبان فارسی از زبان‌های اصیل و دوست‌داشتنی جهان است.

۲۵/۳	به ایرانی بودن خودم می‌بالم.
۲/۱۴	من خودم را عضوی از جامعه ملی ایران احساس می‌کنم.
۳/۵۱	به‌عنوان یک ایرانی باید از تاریخ گذشته خودم اطلاع داشته باشم.
۳/۵۵	از دیدن آثار باستانی و ملی احساس غرور به من دست می‌دهد.
۳/۸۷	کشور ایران دارای تاریخ و تمدنی کهن است.

در جدول شماره ۴ میانگین گویه‌های تعلق به هویت ملی گزارش شده است. بر این اساس، گویه «کشور ایران دارای تاریخ و تمدنی کهن است» با بیشترین میانگین و گویه «سرنوشت و آینده کشورم برایم اهمیت ندارد» با کمترین میانگین قرار دارند.

جدول شماره ۵. میانگین گویه‌های احساس اثربخشی سیاسی

میانگین	گویه‌های احساس اثربخشی سیاسی
۲/۴۷	اعتقاد دارم می‌توانم آزادانه و بدون ترس از حکومت انتقاد کرد.
۲/۵۰	به سلامت انتخابات و عدم تقلب توسط مجریان حکومت اعتقاد دارم.
۲/۵۰	به جریان انتخابات جمهوری اسلامی اعتماد دارم.
۲/۶۳	اعتقاد دارم رأی من در سرنوشت کشور تأثیر ندارد.
۲/۶۰	من در بحث‌های سیاسی که در بین دوستان و آشنایان درمی‌گیرد شرکت نمی‌کنم.
۲/۵۸	در شرایط فعلی ترجیح می‌دهم هیچ مسئولیتی را نپذیرم.
۳/۲۶	فکر می‌کنم که به جوانان برای واگذاری مسئولیت اعتماد نمی‌شود.
۳/۳۴	از نظر من در مجموع دوری از مسائل سیاسی به نفع انسان است.
۳/۵۳	اعتقاد دارم حکومت برای رأی من ارزش قائل است.

در جدول شماره ۵ میانگین گویه‌های احساس اثربخشی سیاسی گزارش شده است. بیشترین میانگین مربوط به گویه «اعتقاد دارم حکومت برای رأی من ارزش قائل است» و میانگین کمتر مربوط به گویه «اعتقاد دارم می‌توانم آزادانه و بدون ترس از حکومت انتقاد کرد» است.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

- به نظر می‌رسد بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۶. رابطه احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی

همبستگی	اثربخشی سیاسی / تعلق به هویت ملی
میزان همبستگی پیرسون	۰/۳۳۳
سطح معناداری	۰/۰۰۰

با توجه به سطح معناداری آزمون پیرسون (۰/۰۰۰) بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی همبستگی معنادار با ضریب اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد و هرچه احساس اثربخشی سیاسی در افراد بیشتر شود، میزان تعلق به هویت ملی آنان نیز افزایش می‌یابد.

- به نظر می‌رسد احساس اثربخشی سیاسی در سه گروه سنی تفاوت معنادار دارد.

جدول شماره ۷. احساس اثربخشی سیاسی در سه گروه سنی

max	min	انحراف معیار	میانگین	اثربخشی سیاسی / گروه سنی
۴/۰۹	۱/۴۵	۰/۳۸۱	۳/۱۵	۱۸ تا ۲۹ سال (جوان)
۴	۱/۷۳	۰/۴۳۱	۳/۱۰	۳۰ تا ۴۹ سال (میانسال)
۴/۱۸	۱/۸۲	۰/۴۲۶	۲/۹۹	۵۰ سال به بالا (مسن)
۴/۱۸	۱/۴۵	۰/۴۱۵	۳/۰۹	کل

میانگین احساس اثربخشی سیاسی با توجه به گروه سنی در جدول شماره ۷ گزارش شده است. بنابر اطلاعات مندرج در جدول، میزان احساس اثربخشی سیاسی در گروه جوان با میانگین ۳/۱۵ بیشتر از گروه میانسال و مسن است. گروه میانسال با میانگین ۳/۱۰ در جایگاه بعدی و گروه مسن با میانگین ۲/۹۹ احساس اثربخشی سیاسی کمتری را دارا است.

جدول شماره ۸. آزمون آنوا تفاوت احساس اثربخشی سیاسی در سه گروه سنی

Sig	لون	Sig	F	میانگین squares	df	مجموع squares	آنوا
				۰/۷۶۷	۲	۱/۵۳۵	واریانس بین گروهی
۰/۰۷۱	۲/۶۵۸	۰/۰۱	۴/۵۱۹	۱/۷۰	۳۸۹	۶۶/۰۳۹	واریانس درون گروهی
				---	۳۹۱	۶۷/۵۷۴	مجموع

با توجه به سطح معناداری آزمون آنوا (۰/۰۱)، این تفاوت معنادار است و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

- به نظر می‌رسد تعلق به هویت ملی در سه گروه سنی تفاوت معنادار دارد.

جدول شماره ۹. تعلق به هویت ملی در سه گروه سنی

max	min	انحراف معیار	میانگین	تعلق به هویت ملی / گروه سنی
۳/۶۹	۱/۷۷	۰/۳۳۸	۲/۶۹	۱۸ تا ۲۹ سال (جوان)
۳/۶۲	۱/۹۲	۰/۳۰۷	۲/۷۰	۳۰ تا ۴۹ سال (میانسال)
۳/۶۲	۱/۵۴	۰/۳۱۷	۲/۶۰	۵۰ سال به بالا (مسن)
۳/۶۹	۱/۵۴	۰/۳۲۳	۲/۶۷	کل

میانگین تعلق به هویت ملی با توجه به گروه سنی افراد در جدول شماره ۹ گزارش شده است. بنابر اطلاعات مندرج در جدول، میزان تعلق به هویت ملی در گروه میانسال با میانگین ۲/۷۰ اندکی بیشتر از گروه سنی جوان و مسن است. جوانان با میانگین ۲/۶۹ در جایگاه بعد و افراد مسن با میانگین ۲/۶۰ در جایگاه بعدی قرار دارند.

جدول شماره ۱۰. آزمون آنوا تفاوت تعلق به هویت ملی در سه گروه سنی

آنوا	مجموع squares	df	میانگین squares	f	Sig	لون	Sig
واریانس بین گروهی	۰/۶۱۲	۲	۰/۳۰۶	۲/۹۴۶	۰/۰۵۴	۱/۵۵۳	۰/۲۱۳
واریانس درون گروهی	۴۰/۱۱۵	۳۸۶	۰/۱۰۴				
مجموع	۴۰/۷۲۸	۳۸۸	---				

با توجه به سطح معناداری آزمون آنوا (۰/۰۵۴)، این تفاوت معنادار نیست و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را ندارد.

- به نظر می‌رسد تعلق به هویت ملی با توجه به سطح تحصیلات افراد تفاوت معنادار دارد.

جدول شماره ۱۱. تعلق به هویت ملی با توجه به سطح تحصیلات

تعلق به هویت ملی / تحصیلات	میانگین	انحراف معیار	min	max
زیر دیپلم	۲/۷۱	۰/۲۶۴	۲/۳۸	۳/۰۸
دیپلم	۲/۶۱	۰/۳۴۶	۱/۵۴	۳/۴۶
تحصیلات عالی	۲/۶۹	۰/۳۱۷	۱/۷۷	۳/۶۹
کل	۲/۶۷	۰/۳۲۳	۱/۵۴	۳/۶۹

میانگین تعلق به هویت ملی با توجه به سطح تحصیلات افراد در جدول شماره ۱۱ گزارش شده است. بنابر اطلاعات مندرج در جدول، میزان تعلق به هویت ملی در افراد دارای تحصیلات زیر دیپلم با میانگین ۲/۷۱ اندکی بیشتر از سایر سطوح تحصیلی است.

جدول شماره ۱۲. آزمون آنوا تفاوت تعلق به هویت ملی با توجه به سطح تحصیلات

آنوا	مجموع squares	df	میانگین squares	f	Sig	لون	Sig
واریانس بین گروهی	۰/۳۸۳	۲	۰/۱۹۱	۱/۸۳۱	۰/۱۶۲	۰/۴۳۲	۰/۶۵۰
واریانس درون گروهی	۴۰/۳۴۵	۳۸۶	۰/۱۰۵				
مجموع	۴۰/۷۲۸	۳۸۸	---				

با توجه به سطح معناداری آزمون آنوا (۰/۵۵۸)، این تفاوت معنادار نیست و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را ندارد.

جمع بندی و نتیجه گیری

پژوهش حاضر به بررسی تأثیر احساس اثربخشی سیاسی بر تعلق به هویت ملی در شهروندان شهر رشت پرداخت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی همبستگی رابطه معنادار وجود دارد و هرچه احساس اثربخشی سیاسی در افراد بیشتر شود، میزان تعلق به هویت ملی آنان نیز افزایش می‌یابد. میزان احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی پاسخگویان در سطح متوسط است. البته میزان احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی نسبت به تعلق به هویت ملی دارد. میزان احساس اثربخشی سیاسی در افراد جوان بیشتر از افراد میانسال و مسن است. افراد مسن احساس اثربخشی سیاسی کمتری را دارا بوده و این تفاوت معنادار است. میزان تعلق به هویت ملی در افراد میانسال اندکی بیشتر از افراد جوان و مسن است. همچنین، میزان تعلق به هویت ملی در افراد دارای تحصیلات زیردیپلم اندکی بیشتر از سایر سطوح تحصیلی است. داده‌های به دست آمده با تحقیق کریمی مله (۱۴۰۲) قرابت فراوانی دارد؛ به طوری که افزایش سرمایه سیاسی موجب افزایش وابستگی به هویت ملی می‌گردد؛ بنابراین، اثربخشی سیاسی هم می‌تواند به عنوان یکی از سرمایه‌های سیاسی محسوب گردد و به تبع آن، اثربخشی سیاسی موجب افزایش دل‌بستگی‌های هویتی شود. طبق یافته‌های پژوهش عباس‌زاده مرزبانی (۱۳۹۹)، به رسمیت شناخته شدن حق مشارکت سیاسی افراد جامعه از سوی نظام سیاسی، ارتباط اساسی با میزان گرایش آنان به هویت ملی و تقویت آن دارد؛ به این صورت که فراهم شدن زمینه‌های مشارکت فعالانه افراد جامعه در عرصه سیاست از سوی نظام سیاسی می‌تواند موجب تقویت گرایش آنان نسبت به هویت ملی‌شان شود و این موضوع در نهایت به تحکیم هویت ملی جامعه کمک خواهد کرد. در همین راستا، طبق یافته‌های پژوهش حاضر، بین احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی همبستگی معنادار وجود دارد و هرچه احساس اثربخشی سیاسی در افراد بیشتر شود، میزان تعلق به هویت ملی آنان نیز افزایش می‌یابد.

طبق یافته‌های پژوهش کریمی مله و بلباسی (۱۳۹۵)، هویت ملی ایرانی در

برنامه‌های توسعه، ترکیبی از سه لایه هویت اسلامی، هویت ایرانی و هویت متجددانه با عناصر و مؤلفه‌های مختلف است که اهمیت و برجستگی لایه‌ها و عناصر هویت ملی، تابعی از گفتمان‌های دولت‌های حاکم در زمان تهیه و تدوین برنامه‌های توسعه مزبور است. طبق یافته‌های پژوهش حاضر، میزان احساس اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی در شهروندان در سطح متوسط قرار دارد. طبق یافته‌های برگ و جرم (۲۰۱۰)، بین اعتماد سیاسی و هویت ملی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد که داده‌های به‌دست‌آمده مقاله هم به‌نوعی تأیید داده‌های محققان دیگر است. اثربخشی سیاسی یعنی آنکه شهروندان احساس کنند حاکمان با آنان با احترام رفتار می‌کنند و خواسته‌هایشان در نظام سیاسی شنیده می‌شود و منافع آنان در نظر گرفته می‌شود. شهروندان باید احساس کنند حاکمیت از روی عدل و انصاف با آنان برخورد می‌کند. وقتی چنین حسی در جامعه تزریق شود، هویت ملی در بین شهروندان تقویت می‌گردد.

این پژوهش نیز نشان داد رابطه معناداری بین مفاهیم اثربخشی سیاسی و تعلق به هویت ملی وجود دارد. علی‌رغم تکثر قومیتی، رویدادهای مختلف ملی جامعه مورد مطالعه را به هم پیوند داده است. وابستگی شهروندان به هویت ملی تا حد زیادی محصول رضایتشان از عملکرد حکمرانی مانند اعتماد سیاسی، فسادستیزی و اثربخشی سیاسی است. تأکید بر تقویت عناصر هویت ملی در جامعه به معنای دستوری نیست، بلکه تأکید بر عناصر مشترک ملت در یک سرزمین است. کاهش هویت ملی تحت‌تأثیر عوامل مختلفی است، ولی داده‌های به‌دست‌آمده نشان داد که ساختار سیاسی جامعه می‌تواند در افزایش یا کاهش آن تأثیرگذار باشد. تهدیدات داخلی ناشی از ناکارآمدی سیاسی سیستم تأثیر شگرفی بر مقوله هویت ملی دارد. همچنین، داده‌ها نشان داد وقتی شهروندان احساس کنند مشارکتشان در حوزه سیاست به‌رسمیت شناخته نمی‌شود و اثربخش نیست، میل به مشارکت سیاسی نخواهند داشت. براساس نظریه اثربخشی سیاسی، نگرش‌ها و توانایی‌ها بخش مهمی از سیستم فرد است که می‌تواند بر هویت سیاسی و اجتماعی فرد اثرگذار باشد.

داده‌های به‌دست‌آمده نشان داد که فراهم آوردن شرایطی برای نقد رویه‌های حاکمیتی بدون ترس، مهم شمردن آرای مردم در فرایند انتخابات و اهمیت دادن به شهروندان بسیار اهمیت دارد. بدین ترتیب، بهبود آنان در تقویت تعلقات ملی به اشکال مختلف تأثیر خواهد داشت.

منابع

- آقامحمدی، جواد؛ اسدی، سودابه (۱۳۹۸). «واکاوی ابعاد و مؤلفه‌های شاخصه هویت ملی در اسناد تحولی آموزش و پرورش ایران»، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان. دوره ۷. ش ۲۷: ۴۷۱-۴۵۴.
- ابوالحسنی، سید رحیم (۱۳۸۸). تعیین و سنجش مؤلفه‌های هویت ایرانی. تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- اثنی‌عشری، اطلس (۱۳۸۳). «هویت ملی در ادب فارسی (از اسلام تا حمله مغول)». پژوهش دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی، به راهنمایی دکتر منصور رستگار فسایی، دانشکده ادبیات فارسی دانشگاه شیراز.
- احمدی، حمید (۱۳۸۶). «اتحاد ملی، هویت ملی و ضرورت بازسازی آن در ایران (نگرش معرفت‌شناختی)»، مجموعه مقالات همایش ملی اتحاد ملی. تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- اریکسن، توماس هیلاند (۱۳۹۸). قومیت و ملی‌گرایی (چشم‌اندازهای انسان‌شناختی). ترجمه حمیدرضا زیبایی. تهران: نشر فرهام.
- اسمیت، آنتونی دی (۱۳۹۱). ناسیونالیسم و مدرنیسم (بررسی اقتصادی نظریه‌های متأخر ملت و ملی‌گرایی). ترجمه کاظم فیروزمند. تهران: نشر ثالث.
- اشرف، احمد (۱۳۷۲). «هویت ایرانی»، مجله گفت‌وگو. شماره ۳: ۲۷-۲۶.
- اشرف نظری، علی (۱۳۹۰). «احزاب سیاسی و هویت ملی؛ تأملی در کارکردها و چشم‌اندازها»، فصلنامه مطالعات ملی. سال دوازدهم. ش ۱: ۹۸-۷۳.
- براتعلی‌پور، مهدی (۱۳۹۳). «درآمدی بر سیاست هویتی در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان. دوره ۲. ش ۷: ۱۵۸-۱۴۱.
- برگر، بریجیت؛ هاسنفرید، کلنر (۱۳۸۱). ذهن بی‌خانمان (نوسازی و آگاهی). ترجمه محمد ساجی. تهران: نشر نی.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۴). «انسان مدرن و معمای هویت»، فصلنامه مطالعات ملی. ش ۲۱: ۲۷-۹.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱). هویت اجتماعی. ترجمه تورج یاراحمدی. تهران: نشر شیرازه.
- خلیلی، رضا؛ مهربان اینچه‌برون، حامد (۱۴۰۰). «سیاست هویت، آموزش و پرورش و امنیت ملی در ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی. سال بیست‌وچهارم. ش ۴: ۶۳-۳۳.
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۷۹). «جهانی‌شدن و هویت ملی»، فصلنامه مطالعات ملی. سال دوم. ش ۵: ۱۰۰-۷۱.
- ستاری، جلال (۱۳۸۷). هویت ملی و هویت فرهنگی. تهران: نشر مرکز.
- شیرازی، اصغر (۱۳۹۶). ایرانیت، ملیت، قومیت. تهران: نشر جهان کتاب.
- عباس‌زاده مرزبانی، مجید (۱۳۹۹). «نقش مشارکت سیاسی در تقویت هویت ملی»، فصلنامه علمی بحران پژوهی جهان اسلام. دوره ۷. ش ۳: ۱۸-۳.
- کریمی مله، علی (۱۴۰۲). «سرمایه سیاسی حکومت و هویت ملی، داده‌های پیش‌هشداردهنده در مورد ایران کنونی»، مجله پژوهشنامه علوم سیاسی. ش ۲. پیاپی ۷۰: ۱۵۶-۱۰۹.
- کریمی مله، علی؛ بلباسی، میثم (۱۳۹۵). «لایه‌های هویت ملی ایران در برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۹۴)»، فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی. دوره ۵. ش ۱۸: ۵۷-۷.
- گل‌محمدی، احمد (۱۳۸۱). جهانی‌شدن فرهنگ و هویت. تهران: نشر نی.
- گودرزی، حسین (۱۳۸۷). تکوین جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران با تأکید بر دوره صفویه. تهران: تمدن ایرانی.

- مسعودنیا، حسین؛ محمدی‌فر، نجات؛ مرادی، گل‌مراد و فروغی، عاطفه (۱۳۹۱). «بررسی عوامل اجتماعی - روان‌شناختی مؤثر بر مشارکت سیاسی استادان دانشگاه مورد مطالعه: دانشگاه اصفهان»، *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲۳ (۴): ۱۲۴-۱۰۳.
- مومبینی، محمدعلی؛ ربانی خوراسگانی، علی، قاسمی، وحید؛ زهیری، علی‌رضا (۱۴۰۰). «هویت ملی در جامعه ایران و چالش‌ها و مشکلات آن (مرور نظام‌مند مقاله‌های علمی - پژوهشی کمی (۱۳۷۷-۱۳۹۸))»، *دو فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*. سال اول. ش ۱۹: ۱۹۹-۱۷۷.
- مهرابی کوشکی، راضیه؛ امام‌جمعه‌زاده، جواد؛ مسعودنیا، حسین؛ ربانی، علی (۱۳۹۵). «نقش سبک‌های هویتی در تبیین هویت ملی (مورد مطالعه دانشجویان دانشگاه اصفهان)»، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*. سال بیست‌وهفتم. شماره پیاپی ۶۲. ش ۲: ۶۰-۴۳.
- میرزایی، سید آیت‌الله (۱۳۹۹). *ناسیونالیسم و هویت در ایران*. تهران: نشر آگاه.
- Ahlerup, P. and Hanson, G. (2008). "Nationalism and government effectiveness," *Journal of comparative Economics*: 431-451.
- Akman, A. (2004). "Modernist Nationalism and National Identity in Turkey", *Nationalities paper*. Vol: 32, (1).
- Anderson, M. R. (2010). "Community Psychology, Political Efficacy, and Trust", *International Society of Political Psychology*. Vol: 31 (1): 59-84.
- Berg, I, and Hjerm, M (2010). "National Identity and Political Trust," *Perspectives on European Politics and Society*, Vol: 11 (4).
- Byrd, D. P. (2023). "Nationalism and National Identity in North", *America Nationalities Papers*, Vol: 51 (6): 1205 – 1214.
- Cai, Tianji, Ruoyang, T. Hongyu, W. Spencer D. L. (2020). "One country two systems: A comparative study of national identity between Hong Kong and Macau", *Chinese Sociological Review (Forthcoming)*. DOI:10.1080/21620555.2020.1815004.
- Henderson, A, McEwen, N. (2005). "Do Shared Values Underpin National Identity? Examining the Role of Values in National Identity in Canada and the United Kingdom", *National Identity*, Vol: 7 (2): 173-191. DOI:10.1080/14608940500144286.
- Li Wu Chung (2003). "Psycho-Political Correlates of Political Efficacy: The Case of the 1994 New Orleans Mayoral Election", *Journal of Black Studies*. Vol: 33 (6): 729-760.
- Norman, W. (2005). *From nation-building to national engineering: the ethics of shaping identities*. In Maíz Suárez, R., & Requejo Coll, F. (Ed), *Democracy, nationalism, and multiculturalism*. Routledge innovations in political theory, 14. London Routledge.
- Prats, M. and Meunier, A. (2021), "Political efficacy and participation: An empirical analysis in European countries", *OECD Working Papers on Public Governance*, No. 46, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4548cad8-en>.
- Turner, H. (1998). *The structure of sociological theory*, California: wadsworth publishing company.
- Yuen, T. and Byram, M. (2007). "National identity, patriotism and studying politics in schools: a case study in Hong Kong", *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. Vol: 37: 23-36.